

لَعَلٰى
خُلُقٍ
عَظ۪يمٍ “Sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.”[2] âyetinin tefsiri niteliğindedir. İlk inen sûrelerden biri olan Kalem sûresinin bu âyeti, Hz. Peygamber"nin nübüvvet görevinden önce de yüksek bir ahlâka sahip olduğunu ifade etmektedir. Nitekim Resûlullah, peygamberlikle görevlendirilmeden önce ahlâkı ile toplumda temayüz etmiş, güven kazanmış ve “Muhammed el-Emîn” (Güvenilir Muhammed) nitelemesine lâyık görülmüş bir insandı. Güzel ahlâkı hâkim kılma onun peygamber olarak gönderiliş sebeplerinden biriydi. Hz. Peygamber, hiç yoktan bir güzel ahlâk manzumesi düzenlemek ya da ahlâk kuralları “tespit etmek” için değil, kendisinden önceki peygamberler zincirinin insanlığa öğrettiği güzel ahlâkı “tamamlamak” için gönderilmişti. Nitekim o, إِنَّمَابُعِثْتُلِأُتَمِّمَصَالِحَالْأَخْلَاقِ “Ben, (başka değil, sadece) (iyi), güzel ahlâkı tamamlamak (uygulamak) için gönderildim.”[3] buyurarak, toplumda var olan ancak zamanla küllenmiş, yok olmuş ya da bozulmuş değerlerin diriltilmesi veya yerine yenisinin getirilmesi görevini üstlendiğini ifade etmişti. Aslında bütün peygamberler aynı sorumlulukla gönderilmişlerdi. Bununla birlikte Allah Resûlü, kendisinin tamamlayıcılık ve uygulayıcılık vasfını şöyle dile getirmişti:
إِنَّمَثَلِىوَمَثَلَالأَنْبِيَاءِمِنْقَبْلِىكَمَثَلِرَجُلٍ بَنَىبَيْتًافَأَحْسَنَهُوَأَجْمَلَهُ، إِلاَّمَوْضِعَلَبِنَةٍمِنْزَاوِيَةٍ ،فَجَعَلَالنَّاسُيَطُوفُونَبِهِوَيَعْجَبُونَلَهُ،

مِنَ
الشِّقَاقِ
وَالنِّفَاقِ
وَسُوءِ
الأَخْلاَقِ
“Allah’ım! (haktan) ayrılmaktan, iki yüzlüliükten ve kötü
ahlaktan sana sığınırım.”[\[9\]](#) O"nun namaza kalktığında yaptığı dua da bu amacını
gerçekleştirmeye yönelikti:
وَاهْدِنِى
لأَحْسَنِ
الأَخْلاَقِ
لاَ يَهْدِى
لأَحْسَنِهَاِلاَّ
أَنْتَ
وَاصْرِفْ
عَنِّى
سَيِّئَهَا
لاَ يَصْرِفُ
عَنِّى
سَيِّئَهَا
إِلاَّ
أَنْتَ “...(Allah"ım!) Beni güzel
ahlâka eriştir. Senden başka güzel ahlâka eriştirecek yoktur. Kötü
ahlâkı benden uzaklaştır. Senden başka kötü ahlâkı benden uzaklaştıracak
yoktur!”[\[10\]](#) Resûlullah, ashâbını da her fırsatta güzel ahlâkli
olmaya, bunun için çabalamaya teşvik etmişti. Nitekim Hz. Peygamber, Ubâde
b. Sâmit ile beraber bir grup Medineli kendisine biat etmeye geldiklerinde onlardan Allah"a
şirk koşmamanın yanı sıra hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocukları
öldürmemek, iftira etmemek gibi ahlâkî konularda da söz almıştı.[\[11\]](#)
Hz. Peygamber Muâz b. Cebel"i Yemen"e vali olarak gönderirken ise,
أَحْسِنْ
خُلُقَكَ
لِلنَّاسِ
يَا مُعَاذُ
بْنَ جَبَلٍ “Ey
Muâz b. Cebel! İnsanlara güzel ahlâkla muamele et.”[\[12\]](#) tavsiyesinde
bulunmuştu. Ashâb-ı güzîn, Peygamberimizin örnekliğini ve
tavsiyelerini öylesine içselleştirmişlerdi ki onun vefatından sonra, “O olsaydı
nasıl yapardı ve ne söylerdi?” sorusunu her durumda kendilerine sormuşlar ve
böylice Peygamber"in ahlâk ve edebini yaşatmaya çalışmışlardı.
Şüphesiz câhiliye döneminde de çeşitli ahlâkî erdemler ve bir
ahlâk anlayışı mevcuttu. Cömertlik, güvenilirlik, doğru sözlüliük,
misafirperverlik, dayanışma ve yardımlaşma gibi erdemler, o dönemde ahlâk anlamına
gelen “mürüvvet” kapsamında değerlendiriliyordu. Fakat Kur"an"ın
öngördüğü ahlâk çok daha farklıydı. Ataların gelenekleri ve
kabileciliğe dayalı câhiliye ahlâkına karşılık Kur"an bir ve tek olan Allah"ın rızasını
gözeten tevhide dayalı bir ahlâk anlayışı getirmişti. Kur"an ahlâkını diğer

ahlâk sistemlerinden ayırt eden yönleri ise âhret inancına dayalı olması ve evrensel ilkeler getirmesiydi. Buna göre ahlâk, kişinin yalnızca insanlarla ilişkilerinde değil, Rabbiyle, diğer canlılarla ve çevresi ile ilişkilerinde de var olan ve dikkat edilmesi gereken bir niteliktir. Nitekim İslâm"ın nihaî gayesi ahlâklı insanlardan oluşan ahlâklı bir birey ve toplum, onlardan da ahlâklı bir dünya meydana getirmektir. İslâm ahlâkı, zikredilen bütün bu özellikleri ile insanı hep daha iyiye ve daha güzele yönlendiren canlı bir yapı sergilemektedir. İslâm ahlâkının en belirgin yönleri, “hasbîlik” yani hiçbir çıkar kaygısı olmadan sırf Allah rızasını gözetmek ve “ihsan” yani kendisi Allah"ı görme de her an Allah"ın onu gördüğünün bilincinde olmak ve ona göre davranmaktır. Bu, İslâm"da ahlâk ve iman arasında sıkı bir ilişki olduğu anlamına gelmektedir. Allah Teâlâ, اِنَّالَّذ۪ينَقَالُوارَبُّنَاالل.ّٰهُثُمَّاسْتَقَامُواتَتَنَزَّلُعَلَيْهِمُالْمَلٰٓئِكَةُاَلَّاتَخَافُواوَلَاتَحْزَنُواوَاَبْشِرُوابِالْجَنَّةِالَّت۪يكُنْتُمْتُوعَدُونَ“Rabbimiz Allah"tır.” deyip de dosdoğru olanları cennetle müjdelemiştir.[13] Resûlullah da, أَكْمَلُالْمُؤْمِنِينَإِيمَانًاأَحْسَنُهُمْخُلُقًا“Müminlerin iman bakımından en mükemmeli, ahlâk bakımından en güzel olanıdır.”[14] buyurarak iman ve ahlâk birlikteliğine vurgu yapmıştır. Ayrıca إِنَّمِنْخِيَارِكُمْأَحْسَنَكُمْأَخْلاَقًا“Müminlerin iman bakımından en mükemmeli, ahlâk bakımından en güzel olanların, en hayırlı insanlar[15] ve إِنَّمِنْأَحَبِّكُمْإِلَىَّأَحْسَنَكُمِ

18; Kendisine en sevgili kimseler[16] olduğunu ifade etmiştir. İslam ahlakında vicdan da gördüğü kadar edilmemiştir. Şuurlu, iman sahibi bir kimse, vicdanına danışarak iyi ve kötüleri birbirinden ayırt edebilir. Ç iyilik/sevap, kalbin kendisiyle huzur ve sükunet bulduğu; kötüleri ise kalbi huzursuz eden şeydir.

[17] Nitekim Hz. Peygamber, “İyilik gözel ahlakıdır. Kötüleri ise içini huzursuz eden ve başkalarının bilmesini istemediğin şeydir.”[18] buyurmuştur. Ancak insanın fitratı gereği yanlış ve hata ettiği zamanlar olabilmektedir. Böyle bir durumda Allah Resü şunu tavsiye etmektedir: “Nerede olursan ol, Allah'a karşı sorumluluğunun bilincinde ol! Kötüleri; gün peşinden iyi bir şey yap ki onu yok etsin. İnsanlara da gözel ahlakı uygun biçimde davran!”[19]

 Ç

10;#1606;#1614;#1754; “Gündüzün iki tarafında, gecenin de gündüze yakın saatlerinde namaz kılın. Şüphesiz ki iyilikler kötülükleri yok eder. İşte bu, öğüt almak isteyenler için bir hatırlatmadır.” [20] Allah Teâlâ"nın buyurduğu üzere, yapılan hayır ve hasenat, kötülükleri gidermektedir. Allah, insana hem kötülük duyusunu hem de takvasını (kötülükten sakınmayı) ilham etmiştir.

ف#1614;#1575;#1614;#1604;#1618;#1607;#1614;#1605;#1614;#1607;#1614;#1575; #1601;#1615;#1580;#1615;#1608;#1585;#1614;#1607;#1614;#1575; #1608;#1614;#1578;#1614;#1602;#1618;#1608;#1648;#1610;#1607;#1614;#1575;#1753; “Ona kötü ve iyi olma yeteneklerini yerleştirene ki,” [21] Dolayısıyla insanın yaratılışından sahip olduğu bir meleke olarak ahlâk, iyi ya da kötü yönde değiştirilmeye müsait bir konumdadır. Cenâb-ı Hak tarafından iyi, güzel, temiz görülen davranışlar güzel ahlâk; kötü, çirkin ve pis addedilen fiiller ise kötü ahlâk kapsamında değerlendirilmiştir. Ve bu ahlâkî davranışlar, sonuçları itibariyle cennetle mükâfatlandırılma ya da cehennemle cezalandırılma şeklinde uhrevî müeyyidelere bağlanmıştır. Yüce Allah, âhirete iyilik getirene ondan daha hayırlısının, kötülük getirene ise ancak işlediğinin cezasının verileceğini bildirmiştir. م#1614;#1606;#1618; #1580;#1614;#1619;#1575;#1569;#1614; #1576;#1616;#1575;#1604;#1618;#1581;#1614;#1587;#1614;#1606;#1614;#1577;#1616; #1601;#1614;#1604;#1614;#1607;#1615; #1582;#1614;#1610;#1618;#1585;#1612; #1605;#1616;#1606;#1618;#1607;#1614;#1575;#1754; #1608;#1614;#1605;#1614;#1606;#1618; #1580;#1614;#1619;#1575;#1569;#1614; #1576;#1616;#1575;#1604;#1587;#1617;#1614;#1610;#1617;#1616;#1574;#1614;#1577;#1616; #1601;#1614;#1604;#1614;#1575; #1610;#1615;#1580;#1618;#1586;#1614;#1609; #1575;#1604;#1617;#1614;#1584;#1770;#1610;#1606;#1614; #1593;#1614;#1605;#1616;#1604;#1615;#1608;#1575; #1575;#1604;#1587;#1617;#1614;#1610;#1617;#1616;#1600;#1620;#1614;#1575;#1578;#1616; #1575;#1616;#1604;#1617;#1614;#1575; #1605;#1614;#1575; #1603;#1614;#1575;#1606;#1615;#1608;#1575; #1610;#1614;#1593;#1618;#1605;#1614;#1604;#1615;#1608;#1606;#1614; “Kim bir iyilikle gelirse ona bundan daha hayırlı karşılık vardır; kim de bir kötülükle gelirse o kötülükleri işleyenler yalnızca yaptıklarının karşılığını görürler.” [22] Hz. Peygamber, م#1614;#1575; #1588;#1614;#1609;#1618;#1569;#1612; #1571;#1614;#1579;#1618;#1602;#1614;#1604;#1615; #1601;#1616;#1609; #1605;#1616;#1610;#1586;#1614;#1575;#1606;#1616; #1575;#1604;#1618;#1605;#1615;#1572;#1618;#1605;#1616;#1606;#1616; #1610;#1614;#1608;#1618;#1605;#1614; #1575;#1604;#1618;#1602;#1616;#1610;#1614;#1575;#1605;#1614;#1577;#1616; #1605;#1616;#1606;#1618; #1582;#1615;#1604;#1615;#1602;#1613; #1581;#1614;#1587;#1614;#1606;#1613; #1608;#1614;#1573;#1616;#1606;#1617;#1614; #1575;#1604;#1604;#1617;#1614;#1607;#1614; #1604;#1614;#1610;#1614;#1576;#1618;#1594;#1614;#1590;#1615;

الْفَاحِشَ
الْبَذِىءَ
“Kiyamet günü müminin mizanında güzel ahlâktan daha ağır
bir şey yoktur. Muhakkak ki Allah söz ve fiilleri çirkin kimselere son derece
öfkelenir.”[23] buyurmuş, ahlâkını güzelleştiren kimseye cennetin en
yüksek makamından bir köşk verileceğine kefil olduğunu belirtmiştir.
أَنَا
زَعِيمٌ ……..
وَإِنْ كَانَ
مَازِحًا
وَبِبَيْتٍ
فِى أَعْلَى
الْجَنَّةِ
لِمَنْ
حَسَّنَ
خُل.ُقَهُ “İyi huylu kimseye de
cennetin en yüksek yerinde bir köşk verileceğine kefilim.” [24] İslâm
ahlâkında önem verilen bir diğer husus da “istikamet”tir. Ahlâkın
özümsenmesi, niyet ve eylem birlikteliği ile gerçekleşir. Davranışlar tek başına
değil ancak niyetle, kalple uyumlu olduğu sürece değer ifade etmektedir. Zira,
إِنَّمَا
الأَعْمَالُ
بِالنِّيَّا
78;ِ “Ameller ancak niyetlere göre değer kazanır...”[25] Allah
(cc), يَٓا
اَيُّهَا
الَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا
لِمَ
تَقُولُونَ
مَا لَا
تَفْعَلُونَ ,
كَب.ُرَ
مَقْتًا
عِنْدَ
اللّٰهِ اَنْ
تَقُولُوا
مَا لَا
تَفْعَلُونَ ,
“Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?
Yapmayacağınız şeyleri söyemeniz, Allah katında büyük bir nefretle karşılanır.
”[26] buyurarak inananları bu hususta uyarmaktadır. Peygamberimiz de,
لَا
يَسْتَقِيمُ
إِيمَانُ
عَبْدٍ
حَتَّى
يَسْتَقِيمَ

قَلْبُهُ
وَلَا
يَسْتَقِيمُ
قَلْبُهُ
حَتَّى
يَسْتَقِيمَ
لِسَانُهُ
وَلَا
يَدْخُلُ
الْجَنَّةَ
رَجُلٌ لَا
يَأْمَنُ
جَارُهُ
بَوَائِقَهُ
“Kulun kalbi doğru oluncaya kadar imanı dosdoğru olmaz. Dili doğru oluncaya kadar da kalbi dosdoğru olmaz. Komşusunun kendisinden bir kötülük gelmeyeceğine emin olmadığı kimse de cennete giremez.”[\[27\]](#) buyurarak aynı şekilde müminin ahlâkî tutarlılığa sahip olması gerektiğine dikkat çekmiştir. Ahlâkla ibadetler arasında da sıkı bir ilişki vardır. İbadet, Allah"a karşı bir görev olmakla birlikte kişiyi ahlâkî açıdan geliştirmeye yardımcı olmaktadır. Bu yüzdenir ki Kur’an-da اُتْلُ
مَٓا
اُو۫حِيَ
اِلَيْكَ
مِنَ
الْكِتَابِ
وَاَقِمِ
الصَّلٰوةَۜ
اِنَّ
الصَّلٰوةَ
تَنْهٰى عَنِ
الْفَحْشَٓاءِ
وَالْمُنْكَرِۜ
وَلَذِكْرُ
اللّٰهِ
اَكْبَرُۜ
وَاللّٰهُ
يَعْلَمُ مَا
تَصْنَعُونَ
 Namazın her türlü hayâsızlık ve kötülükten alıkoyma özelliğine vurgu yapılmıştır.[\[28\]](#) Aksi takdirde kişinin ibadeti, ahlâkını güzelleştirmeye vesile olmuyorsa çelişkili bir durum söz konusudur. Nitekim Allah Resûlü, namazı, orucu ve sadakasının çokluğuyla anıldığı hâide komşularını diliyle inciten bir kadın hakkında kendisine sorulduğunda, عَنْ أَبِي
هُرَيْرَةَ

قَالَ قَالَ
رَجُلٌ يَا
رَسُولَ
اللَّهِ
إِنَّ
فُلَانَةَ
يُذْكَرُ
مِنْ
كَثْرَةِ
صَلَاتِهَا
وَصِيَامِهَا
وَصَدَقَتِهَا غَيْرَ
أَنَّهَا
تُؤْذِي
جِيرَانَهَا
بِلِسَانِهَا
قَالَ هِيَ
فِي النَّارِ
 Onun cehennemde olacağını söylemiştir. [29] İman, ibadetler ve ahlâk arasındaki bu denge ve birliktelik göstermektedir ki ahlâklı olmak, tek kelimeyle her şeyde tevhide bulma çabasıdır. Ahlâkla yakından ilgili diğ&er bir kavram “edep”tir. “Ziyafete davet, iyi tutum, nezaket” gibi anlamlara gelen edep, başta insan ilişkileri olmak üzere kişinin bireysel ve toplumsal hayatını düzenleyen birtakım kurallardır. Bu kurallar doğrudan ahlâkî davranışları ilgilendirmeyen başka konuları da kapsamakla birlikte, özellikle pratik ahlâkla yakından ilişkilidir. Bu çerçevede edep kurallarına uymak ve onları uygulamak, aynı zamanda ahlâklı olmanın bir gereği olarak düşünülmüştür.
Çünkü edep kurallarının temelinde de insanı ahlâken güzelleştirme, olgunlaştırma gayesi vardır. Allah Resûlü"nün güzide ashâbı arasında yer alan Abdullah b. Mes"ûd, edep ve ahlâk ilkelerinin kaynağı olarak Kur’an-ı, yine edep kökünden gelen, “me’dübetullâh” yani, “Allah'ın ziyafet sofrası” diye nitelendirmiş ve
إِنَّ هَذَا
الْقُرْآنَ
مَأْدُبَةُ
اللَّهِ ،
فَتَعَلَّمُوا مِنْ
مَأْدُبَتِهِ مَا
اسْتَطَعْتُمْ. “O'nun ziyafet sofrasından gücünüz yettiğince öğrenin (istifade edin)!”[30] demiştir. Başka bir sözünde ise
لَيْسَ مِنْ
مُؤَدِّبٍ
إِلاَّ

وَهُوَ
يُحِبُّ أَنْ
يُؤْتَى
أَدَبُهُ ،
وَإِنَّ
أَدَبَ
اللَّهِ
الْقُرْآنُ Her terbiye verenin, verdiği terbiyenin edinilmesini arzu ettiğini, Allah"ın terbiyesinin de Kur"an olduğunu ifade etmiştir.[\[31\]](#) Nitekim mümin, Kur"an"ı hakkıyla yaşantısına geçirdiği ülçüde ahlâklı ve edepli olacaktır. Kur"ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber, ahlâkın olduğu kadar edebin de kaynağıdır. Mevlânâ"nın dediği gibi: “Âyet âyet bütün Kur"an"ın mânâsı edeptir.” Allah Resûlü de her hâliyle edep timsalidir. Küçük yaşta verilen eğitim ve terbiyenin kalıcılığı herkesçe bilinen bir gerçektir. Nitekim Hz. Peygamber, أَكْرِمُوا
أَوْلاَدَكُمْ
وَأَحْسِنُوا أَدَبَهُمْ
“Çocuklarınıza ikram ediniz ve onlara güzel terbiye veriniz.”[\[32\]](#) buyurmuş, مَا نَحَلَ
وَالِدٌ
وَلَدًا مِنْ
نَحْلٍ
أَفْضَلَ
مِنْ أَدَبٍ
حَسَنٍ “Hiçbir baba, evlâdına güzel terbiyeden daha üstün bir hediye vermemiştir.”[\[33\]](#) diyerek çocuk terbiyesine verdiği ünemi vurgulamıştır. Kendisi de tuvalet temizliği ve âdâbı gibi bir konuda bile ashâbıyla bir baba kadar yakından ilgilenmiş,[\[34\]](#) onları her zaman her yerde edebi güzetmeye teşvik etmiştir. Çünkü insanı diğer canlılardan ayıran, yaratılmışların en șerefliyi yapan Şey edeptir. Edebin insana değer katan bu yönü üzellikle Müslümanların yeni kültürlerle tanışmasından sonra oldukça ünem kazanmış, bir insanı kültürle ve görgülü kılan özelliklerin toplamına “edep” denilir olmuştur. Böylece “edîb” olabilmek, yani yüksek bir kültüre ulaşmak için dil ve edebiyat bilgisi başta olmak üzere tarih, nesep, menkıbe ve âdâb-ı muâșeret gibi bilgilerin öğrenilmesi gerekli görülmüştür. Edep, insanlarla ilişkilerinden ibadetlerine kadar müminin günük hayatında her alanı kuşatan, böylece bireysel ve toplumsal hayatın bütün detaylarını tanzim eden bir işlev görür. Bu çerçevede yeme içme, giyim kuşam, yatıp kalkma, eve girip çıkma, büyük külçük bütün insanlarla ilişkiler, konuşma, camiye gitme, namaz, oruç ve sadaka gibi her davranışın, her ibadetin âdâbı vardır. Meselâ, Her işe Allah"ın adını anarak başlamak,(İbn Hanbel, II, 360.) Yemeği sağ elle ve önünden yemek,(Buhârî, Et’ime, 2) Bir Şey içtiğinde kabın içine solumamak,(Buhârî, Vudû’, 18.) Başkasının evine

izinsiz girmemek,(Buhârî, İsti’zân, 13) Selâmı yaymak,(Ebû Dâvûd, Edeb, 130-131) Selâma daha güzeli veya aynıyla karşılık vermek,(Nisâ, 4/86.) Küçüklere merhamet, büyüklere saygı göstermek,(Tirmizî, Birr, 15) İnsanların kusurlarını araştıran değil, örten olmak,(Müslim, Birr, 71.) Namazı huşû içerisinde kılmak,(Mü’minûn, 23/2.) Kötü söz ve fiilleri terk etmek,(Tirmizî, Birr, 62.) Sadakayı başa kakmadan, gönül kırmadan temiz ve güzel şeylerden vermek.(Bakara, 2/264, 267) Bunlardan bazılarıdır. Bunların hepsi Müslüman"ın zihnini inşa ederek ona şahsiyet kazandıran davranışlardır. Edebe riayet etmek, nefsi terbiye edip ahlâkı güzelleştirdiği gibi hem Allah"ın rızasını, hem de toplumun sevgisi ve takdirini kazanmaya vesiledir. Hadislerle İslâm Cilt 3 Sayfa 11

[1] Buhârî, Bed’ü’l-vahy, 1. [2] Kalem, 68/4. [3] İbn Hanbel, II, 381 [4] Buhârî, Menâkıb, 18. [5] Müslim, Müsâfirîn, 139 [6] Kalem, 68/4. [7] İbn Mâce, Ahkâm, 14 [8] Buhârî, Edeb, 112 [9] Ebû Dâvûd, Vitr, 32 [10] Müslim, Müsâfirîn, 201. [11] Buhârî, îmân, 11. [12] Muvatta’, Hüsnü’l-hulk, 1 [13] Fussilet, 41/30. [14] Ebû Dâvûd, Sünnet, 15 [15] Buhârî, Menâkıb, 23 [16] Buhârî, Fedâilü ashâbi’n-nebî, 27. [17] İbn Hanbel, IV, 227 [18] Müslim, Birr, 14. [19] Tirmizî, Birr, 55. [20] Hûd, 11/114. [21] Şems, 91/8. [22] Kasas, 28/84. [23] Tirmizî, Birr, 62. [24] Ebû Dâvûd, Edeb, 7. [25] Buhârî, Bed’ü’l-vahy, 1. [26] Saff, 61/2-3. [27] İbn Hanbel, III, 199. [28] Ankebût, 29/45. [29] İbn Hanbel, II, 440. [30] Dârimî, Fedâilü’l-Kur’ân, 1. [31] Dârimî, Fedâilü’l-Kur’ân, 1. [32] İbn Mâce, Edeb, 3. [33] Tirmizî, Birr, 33. [34] Ebû Dâvûd, Tahâret, 4

[İslam ve Hayat.Güncel Vaaz ve Hutbeler](#)